

Status for 2016 på indsatser i Sprøjttemiddelstrategi 2013 - 2016

Efter aftale om Sprøjttemiddelstrategi 2013-2016 skal der hvert år udarbejdes et statusnotat for implementering af strategien til miljø- og fødevareministeren og Folketinget. Dette notat udgør status for 2016. Notatet suppleres af 2 bilag om hhv. sammenfatning og konklusioner fra Bekæmpelsesmiddelstatistik 2015 og opgørelse over pesticider fundet i grundvandsovervågningen 2015.

Aftaleparterne V, K, S, RV, SF og EL indgik i maj 2015 aftale om at forlænge Sprøjttemiddelstrategi 2013-2015 for 2016. I aftalen indgår målsætningen om, at belastningen fra pesticider (Pesticidbelastningsindikatoren, PBI) reduceres med 40 % (baseret på salgsdata) i forhold til det beregnede niveau for 2011.

Det helt afgørende virkemiddel til at nå målsætningen, var ændring af pesticidafgiften, som trådte i kraft medio 2013. Hermed blev de mest belastende pesticider dyrere, for derved at motivere jordbrugere til at reducere belastningen af pesticidforbruget.

Derudover består Sprøjttemiddelstrategi 2013-2016 af en række tværgående indsatser for at sikre en mere bæredygtig anvendelse af pesticider. Gennemførelsen af initiativerne følges af en tværministeriel styregruppe bestående af Miljø- og Fødevareministeriet og SKAT. Der er desuden nedsat ni tværministerielle faglige styregrupper samt et antal faglige følgegrupper med deltagelse af relevante interessenter og eksperter.

Hovedkonklusioner

Indsatserne i strategien er gennemført som planlagt. Alle initiativerne vurderes at have positiv effekt i forhold til Sprøjttemiddelstrategiens pejlemærker og der redegøres for dette i nærværende notat.

Udvikling i pesticidbelastning og behandlingshyppighed

Det blev med ændringen af pesticidafgiften forudsat, at der forud for afgiftens ikrafttrædelse ville ske en hamstring af visse pesticider, som havde den højeste belastning, og som derfor med den nye afgift ville blive dyrest. Forudsætningen holdt stik, og som følge af hamstringen inden afgiftens ikrafttrædelse i juli 2013, var belastningen fra salget af sprøjttemidler ekstraordinært lav i 2014. I 2015 var faldet i belastningen på 40 % i forhold til det beregnede niveau i 2011, og dermed er målet i Sprøjttemiddelstrategi 2013-2016 nået.

PBI beregnes både for salgstal og forbrugstal (sprøjtjournaldata). Reduktionen i belastningen, baseret på solgte mængder af pesticider, hænger tæt sammen med, at der er købt mange midler til lager, før afgiften trådte i kraft. Sprøjtjournaldata afspejler det faktiske forbrug, og der ses her en reduktion i PBI på 28 procent i forhold til PBI for sprøjtjournaldata i 2011.

Den mere langsigtede effekt på salg og forbrug forventes tidligst at kunne aflæses i statistikken, der omhandler salg og forbrug i 2016, og som forventes offentliggjort i efteråret 2017.

Udvikling i belastning af grundvandet

Det er, som i tidligere år, helt overvejende rester af tidligere anvendte, men nu forbudte pesticider, der findes i grundvands- og drikkevandsboringer. I bilag 2 er der redegjort for fundene af forbudte, regulerede og godkendte stoffer i 2015.

Overvågningen af det danske grundvand viser, at de pesticider, som er godkendt i dag, i mindre grad end tidligere ender i grundvandet. Resultaterne i grundvandsovervågningsrapporten offentliggjort i januar 2017 viser, at der gennem de senere år er set en faldende andel af pesticidfund over kvalitetskravet i det øvre grundvand (0-30 meter under terræn). Dermed kan det betyde, at den samlede udvaskning af pesticider muligvis har toppet.

Udvikling af resistens og i afgrødefordeling

De første fund af resistente skadevoldere var tilbage i 1980'erne, og da resistens udvikles som følge af gentagen anvendelse af de samme pesticider, må udviklingen forventes at fortsætte. Det er derfor vigtigt at forsøge at forebygge resistensudviklingen.

Rammedirektivet for bæredygtig anvendelse af pesticider opstiller en række IPM-principper, som bl.a. skal forsinke resistens. Det drejer sig f.eks. om at skifte mellem pesticider med forskellig virkemåde, at kombinere ikke-kemiske bekæmpelsesmetoder med kemiske, at variere sædskifte med såvel vår- som vinterafgrøder, og udnytte kulturtekniske foranstaltninger som f.eks. jordbearbejdning, såtid og udsædsmængde samt at anvende resistente/konkurrencestærke sorter.

Det fremgår af de seneste års salgsstatistik, at effekten af pesticidafgiften først i 2015 er begyndt at slå igennem i praksis. Det betyder, at den resistensudvikling der ses lige nu i Danmark, ikke kan tilskrives pesticidafgiften. Det kan dog ikke udelukkes, at man på sigt kan risikere, at afgiften kan føre til en mere ensidig anvendelse af visse pesticider, som kan give udfordringer med resistens.

I forhold til herbicidresistens har AU for Miljøstyrelsen og Dansk Planteværn foretaget en undersøgelse af, hvor udbredt resistens over for ukrudtsmidler er. Til brug for projektet blev der indsamlet 334 prøver af otte ukrudtsarter i årene 2013-2015. Et af resultaterne er, at der viste sig resistens over for visse pesticider på 8 % af de undersøgte lokaliteter. Hos to ud af de otte undersøgte arter (vindaks og kornblomst) blev der ikke fundet resistens. Alle prøver er indsamlet i ubehandlede parceller i forsøg med ukrudt fordelt over hele landet. Resultaterne kan fremover anvendes som basisniveau/baseline for undersøgelser af forskellige faktoreres indflydelse på udvikling af herbicidresistens på længere sigt, herunder om pesticidafgiften har haft indflydelse på valg af herbicid.

Initiativer i Sprøjtemiddelstrategi 2013-2016

I det følgende redegøres for status for pesticidafgiften og de gennemførte initiativer i strategien i 2016. Gennemgangen svarer til opbygningen i ”Beskyt vand, natur og sundhed, Sprøjtemiddelstrategi 2013-2015”. De kursiverede overskrifter henviser til overskrifterne på de enkelte initiativer i publikationen.

Pesticidafgiften

Miljøstyrelsen har efter ønske fra erhvervet opdateret bekæmpelsesmiddeldatabasen med en abonnementsordning, der betyder, at alle kan tilmelde sig og modtage en mail, hver gang et produkt godkendes, eller en belastningsafgift ændres på et eksisterende godkendt produkt.

Tværgående indsatsområder

Mere effektiv og skrap godkendelsesordning

I 2016 er der truffet afgørelse for 103 godkendelsessager, herunder fornyelser, og 136 sager om pesticider til mindre anvendelse mm. Arbejdet bidrager til opretholdelse af en skrap godkendelsesordning i Danmark og dermed en nedsat belastning af sundhed og miljø. Der er i 2016 vedtaget reviderede gebyrer for godkendelsesansøgninger, som skal sikre ressourcer til godkendelsesarbejdet.

Miljøstyrelsens mål for overholdelse af sagsbehandlingstider blev opfyldt i 2016. Arbejdet i EU og Nord-zonen er dog fortsat udfordret af afhængigheden af, at andre lande overholder tidsfristerne og af,

om ansøgningerne har den fornødne kvalitet. Miljøstyrelsen arbejder løbende med at sikre, at sagsbehandlingstiderne overholdes.

Der er i 2016 udarbejdet regler for brug af afdriftsreducerende udstyr og en tilhørende vejledning, som giver landmænd mulighed for at bruge afdriftsreducerende udstyr og dermed mindske afstanden til vandløb og § 3 natur.

Derudover er der arbejdet med udviklingsprojekter indenfor gartneriområdet vedrørende planteaffald og spildevand samt igangsat et projekt om gartnerierhvervets rammevilkår ift. anvendelse af pesticider i mindre afgrøder.

Deltagelse i EU og Nord-zone samarbejdet har medvirket til udvikling og harmonisering af godkendelsesområdet.

Særlig indsats i EU for lave grænseværdier for pesticidrester i fødevarer

Fødevestyrelsens deltagelse i EU arbejdet for fastsættelse af grænseværdier har fokus på, at de foreslåede grænseværdier for pesticidrester i foder og fødevarer er sat på det lavest mulige niveau. Det betyder, at alle forslag til grænseværdier gennemgås nøje både med hensyn til fødevarer sikkerhed og med hensyn til at sikre, at grænseværdien er fastsat på det lavest mulige niveau ud fra de indsendte data.

Øget fokus på kombinationseffekter i forhold til pesticidrester i fødevarer

Danmark har, som den eneste EU medlemsland, i forbindelse med alle foreslåede grænseværdier vurderet, om der kunne være risiko for kombinationseffekter. DTU Fødevestitutet laver for hver foreslået grænseværdi en vurdering af, om der er risiko for kombinationseffekter. Denne type vurdering indgår endnu ikke i European Food Safety Authority (EFSA) vurdering af foreslåede grænseværdier.

Øget fokus på pesticidrester i foderafgrøder

Arbejdet omkring fastsættelse af maksimalgrænseværdier for specifikke foderafgrøder (afgrøder, der ikke er fødevarer) er fortsat på stand-by, da det i øjeblikket er nedprioriteret fra EU-Kommissionens side. Fra dansk side prioriteres fortsat, at foderafgrøder medtages i pesticidforordningens afgrødebilag.

Tilskudsordning til alternative pesticider

Der har været afholdt en ansøgningsrunde for "Tilskudsordning til fremme af alternative pesticider" og den faglige følgegruppe er blevet hørt i forbindelse med ansøgningsrunden. På basis af ansøgningerne er der i 2016 blevet igangsat to nye projekter om hhv. "Vækstregulering af juletræer med abscisin syre" og "Support for additional data requirement for alternate product Novagib in Denmark". (Novagib indeholder aktivstofferne gibberellin A4 og A7).

Miljøstyrelsen har i 2016 bistået Landbrugs- og Fiskeristyrelsen med ansøgning om optagelse af natron på økologiforordningen.

Der er godkendt følgende alternative midler i 2016:

Neem Azal-T/S og Neem Azal-T/S Garden indeholdende azadirachtin (neem ekstrakt) som aktivstof til hhv. til professionel og ikke professionel insektbekæmpelse i kartofler og kernefrugt på friland, samt tomat, aubergine, peberfrugt, agurk, drueagurk, courgette, melon, græskar og pryddplanter i væksthuse. Spruzit NEU indeholdende rapsolie og pyrethrins til professionel insektbekæmpelse i frugt, bær og grøntsager på friland; i salat, krydderurter og pryddplant i væksthuse og på friland samt i tomat og aubergine i væksthuse.

Ferrex og Ferrex garden indeholdende ferrifosfat til hhv. professionel og ikke-professionel sneglebekæmpelse i alle typer afgrøder.

Derudover er der fornyet godkendt midler med følgende aktivstoffer i 2016:

Rapsolie og pyrethrin til professionel og ikke-professionel insektbekæmpelse i frugt, bær og grøntsager på friland; i salat, krydderurter og pryddplant i væksthuse og på friland; i tomat og aubergine i væksthuse.

Ferrifosfat til professionel og ikke-professionel sneglebekæmpelse i alle typer afgrøder.
Pelargonsyre til professionel og ikke-professionel ukrudtsbekæmpelse på parkeringsarealer, veje, indkørsler, fortove, havegange, terrasser, udyrkede arealer og på arealer med vedagtige kulturer samt under frugttræer og frugtbuske samt til mosbekæmpelse i græsplæner.

Midlerne må bl.a. benyttes på økologiske bedrifter, bortset fra herbiciderne.

Styrket indsats for at beskytte grundvandet

Der er opnået mere viden om pesticider i grundvandet ud fra testene af pesticider i Varslingssystemet VAP, som følge af udarbejdelsen og gennemførelsen af en ny strategi for en øget prøvetagning og et udvidet analyseprogram i VAP. Modellering af VAP-data har givet ny viden, som inddrages i opfølgningen på det internationale review (se nedenfor).

Anbefalinger fra den internationale review af grundvandsbeskyttelsen er fulgt op af Miljøstyrelsen gennem en række projekter og nogle af elementerne indgår i aftale af 21. april 2017 om Pesticidstrategi 2017-2021. Det drejede sig om ændring af krav om nedbrydningstid, mulighed for fastsættelse af en højere grænseværdi for nedbrydningsprodukter, der ikke vurderes at have sundhedsskadelige effekter og test af ikke-godkendte pesticider i VAP mhp. godkendelse af de pesticider, der ikke udvaskes til grundvandet.

For at styrke samarbejdet mellem myndigheder, virksomheder og organisationer inden for pesticidpunktkilder, er der januar 2016 offentliggjort to publikationer, der behandler problematikken fra hhv. et juridisk og et teknisk udgangspunkt. De supplerer hinanden med hensyn til at skabe klarhed og styrke samarbejdet mellem de involverede parter. Der er fulgt op med en workshop for de involverede partnere.

Samarbejdet i EU og Nordzonen har løbende givet indflydelse på udvikling og harmonisering i forbindelse med vurdering og godkendelse af pesticider. Dette bidrager til målsætningen om, at anvendelsen af godkendte pesticider ikke medfører overskridelse af grænseværdien for grundvand.

Øget fødevarer sikkerhed

Kontrolprogrammet er udvidet, så det omfatter foderafgrøder. Fødevarestyrelsen fører kontrol med virksomhederne, og analyserer løbende foder og fødevarer på det danske marked for indhold af rester af pesticider – og offentliggør resultaterne.

Analysemetoderne er blevet udvidet (i 2014 omfattede analyserne 280 pesticider og i 2015 306 pesticider), så der kan testes for flere stoffer i foder og fødevarer, og så det er muligt at afgive analysesvar fra dag til dag, f.eks. i forbindelse med skærpet importkontrol, hvor varerne tilbageholdes, indtil de kan frigives på baggrund af et analysesvar. I Fødevarestyrelsens kontrol har der bl.a. været særlig fokus på importerede fødevarer, og specielt i importkontrollen har der været fokus på særlige problemafgrøder og oprindelsessteder ved udtagning af mistankeprøver blandt andet i Københavns lufthavn. Udover kontrollens primære formål danner denne også baggrund for rådgivning af avlere og information til forbrugere og erhverv.

Kontrolprogrammet bidrager til øget viden om rester af pesticider i fødevarer og foder. En viden, der blandt andet skaber grundlag for, at forbrugeren vil kunne træffe bevidste valg om fødevarer.

Skærpet kontrol med sprøjtemidler

Landbrugs- og Fiskeristyrelsen, Miljøstyrelsen og SKAT samarbejder om skærpet kontrol og øget indsats mod ulovlig import. Der er nedsat en "Task-force" med henblik på videndeling og koordinering vedrørende kontrol med ulovlig import.

SKAT overvåger løbende importen fra tredjelande i forhold til, om der er tale om godkendte midler, og om det er registrerede virksomheder, der foretager importen. Informationen anvendes både i forbindelse med kontrollen af afgiftsregistrerede virksomheder samt ved tilsyn hos importører af ikke-godkendte pesticider. Der er foretaget kontrol i 21 virksomheder – deraf 5 registrerede og 16 uregistrerede hvilket er en stigning i forhold til 2015, idet SKAT ultimo 2015 fik hjemmel til tilsyn af ikke godkendte midler. Ydermere foretager SKAT kontrol på grænsen en til to gange om året for at

identificere importører og importlogistikken af pesticider. Findes der ikke-godkendte midler i forbindelse med regnskabskontrol eller kontrol ved grænsen, overdrages sagen til Miljøstyrelsen med henblik på eventuel bøde.

Der har været samarbejde med Miljøstyrelsen for at få afklaret om der var tale om ulovlig import/om produktet var lovligt. 2 af disse henvendelser om import har resulteret i kontrolbesøg fra Miljøstyrelsen og efterfølgende sanktionering.

Landbrugs- og Fiskeristyrelsen har i kontrolåret 2016/2017 foretaget i alt 758 pesticidkontroller. Den endelige opgørelse af resultaterne fra kontrollerne viser, at der blev fundet fejl ved 237 kontrolbesøg svarende til 31 %. Der er tale om et fald i overtrædelserne i forhold på to procentpoint i forhold til kontrolåret 2015/2017. Opgørelsen viser, at hovedparten af fejlene vedrører besiddelse af ulovlige midler, som tidligere har været godkendt i Danmark, og som ikke er bortskaffet ved bortfald af godkendelse af midlet. Derudover er der en del overtrædelser af reglerne om vask og påfyldning af sprøjter.

Miljøstyrelsen fører årligt kontrol med salg, opbevaring og besiddelse af pesticider hos ca. 100 importører og forhandlere. Overtrædelsesprocenten hos forhandlerne var 45% i 2016, hvilket svarer til overtrædelsesprocenten for 2015.

Syn af sprøjter

Der er frem til udgangen af 2016 synet i alt ca. 8.000 sprøjter ud af en skønnet samlet sprøjtepark på ca. 12.000 sprøjter.

Investering i forskning og teknologi

I det generelle opslag i Bekæmpelsesmiddelforskningsprogrammet blev der i 2015/2016 modtaget 20 ansøgninger, hvor der er givet tilsagn til 4 af projekterne. Det samlede tilskud i 2015 var på ca. 15,2 mio. kr. Derudover er der givet tilsagn til 2 projekter under initiativet for monitorings-, varslings- og beslutningsstøttesystemer og et projekt under initiativet C-IPM. Sidstnævnte, der er tværnationalt, omhandler beslutningsstøtte til bekæmpelse af kartoffelskimmel, og AU har modtaget ca. 1,5 mio.kr. fra Miljøstyrelsen til det danske bidrag. I slutningen af 2016 blev det i anden og sidste runde af C-IPM besluttet at give støtte fra Miljøstyrelsen til to danske projekter. Tilsagnene er givet i 2017 til hhv. et projekt til AU om herbicidresistens til ca. 1,4 mio. kr. og et projekt til KU om gulerods- og kålfluer på ca. 1,6 mio. kr.

Rapporter fra afsluttede projekter er løbende blevet publiceret på Miljøstyrelsens hjemmeside og præsenteret på Bekæmpelsesmiddelkonferencen i januar 2016. Resultaterne fra de afsluttede projekter er vurderet i forhold til anvendelsen af pesticider, implementeret ved direkte anvendelse i godkendelsesordninger for pesticider og biocider og i relevant omfang præsenteret og anvendt i EU, f.eks. Kommissionen, EFSA og European Chemicals Agency (ECHA).

Særlige indsatsområder

Integreret plantebeskyttelse i fokus

Der er i 2016 gennemført en række IPM-indsatser (integreret plantebeskyttelse). SEGES har videreuddannet 25 rådgivere i IPM, og der er gennemført en række mindre lokale projekter med aktuelle faglige udfordringer, hvor resultaterne er gjort bredt tilgængelig. SEGES har i samarbejde med Danske Maskinstationer og Entreprenører gennemført udvidede kurser for professionelle sprøjteførere og produceret flere film som undervisningsmateriale. SEGES og AU har opgjort en status for brug og udvikling af intelligent sprøjteudstyr.

Gartnerirådgivningen har afholdt demonstrationsprojekter og temadage, udviklet økonomiske regneværktøjer til IPM og produceret undervisningsmateriale. Dertil har de gennemført udvælgelse og demonstration af sprøjteudstyr med afdriftsreducerende effekt til frugtavl og indsamlet viden fra udenlandske erfaringer med luftassisterede sprøjter. Gartnerirådgivningen har videre indsamlet data om kirsebærfluen til brug for forebyggelse, varsling og bekæmpelsesmuligheder. I væksthuse er der arbejdet med muligheder for mindre kemisk bekæmpelse af trips.

SEGES har stået for omorganisering af deres IPM-hjemmeside, så der lettere kan søges informationer og den fremstår opdateret. SEGES har videre genetableret det tidligere registreringsnet i et mere tidssvarende format. I registreringsnettet indberettes data, så der kan gives aktuelle varslinger om konkrete skadegørere.

Der er udarbejdet dyrkningsvejledninger for en række landbrugs- og gartneriafgrøder og for et sædskifte af hhv. SEGES og Gartnerirådgivningen.

Autorisationsbekendtgørelsen er ændret, hvilket bl.a. har haft indflydelse på uddannelsernes IPM-indhold. Der er bl.a. indført en uddannelse for hånd- og rygsprøjtetecertifikat.

KU har bidraget med et projekt om IPM i skovbruget i form af faktaark og en artikel.

Fødevestyrelsen har udsendt analyseattester til de danske avlere af frugt og grønt, hvor der er udtaget prøver i forbindelse med Fødevestyrelsens stikprøvekontrol. Der er udsendt analyseattest også i de tilfælde, hvor der ikke er fundet rester i afgrøden. Fødevestyrelsen har modtaget tilbagemelding fra Gartnerirådgivningen om, at attester vedr. resultater af pesticidrestundersøgelserne bliver læst og brugt ude i praksis - også i forbindelse med GlobalG.A.P. kontrol mv.

Færre pesticider i stat, region og kommuner

Der er udarbejdet 6 bekæmpelsesvejledninger om invasive arter. Der er i perioden 2013-2016 gennemført flere praktisk ERFA-dage i felten for kommuner og andre interesserede mhp. videndeling om og afprøvning af pesticidfri bekæmpelsesmetoder.

Skrappere krav til golfbaner

Miljøstyrelsen indførte i 2013 regler, der bl.a. fastsætter belastningslofter for pesticider på golfbaner og om indberetning af forbrug og belastning til Miljøstyrelsen. Klubberne kan via Green-data (ud over at indberette) planlægge deres pesticidforbrug efter netop de udfordringer, den enkelte bane har med ukrudt og skadegørere, og samtidig holde øje med, at de ikke overskrider belastningslofterne. Styrelsen har med inddragelse af bl.a. Dansk Golf Union (DGU) udviklet IT-systemet "Green-data" til golfklubbernes indberetning af sprøjtemiddelforbrug og – belastning, og har i samarbejde med DGU informeret golfklubberne om de nye regler og Green-data. Miljøstyrelsen har på den baggrund tre år kontrolleret, om reglerne om belastningslofter overholdes. I 2016 er 12 golfklubber kontrolleret, hvor der blev fundet overtrædelser hos 9 golfklubber – svarende til 75 procent.

Miljøstyrelsen har deltaget i DGUs arbejde vedr. udvælgelse og uddeling Golfens miljøpris, der i 2016 gik til Viborg golfklub.

Mindre belastning i haver

Miljøstyrelsen har i 2016 relanceret informationskampagnen rettet mod haveejere med sloganet *Tænk før du sprøjter*.

Der er med udgangen af 2016 i alt uddannet 394 personer i salg af pesticider til ikke-professionelle brugere. Forhandlere kan derved rådgive kunderne.

Den årlige statistik over salget af sprøjtemidler til haveejere i 2014 er udgivet primo 2016 og statistikken for både 2015 og 2016-salget er udgivet i april 2017.

Pesticidrester i fødevarer

Information om pesticidrester i fødevarer indgår i Fødevestyrelsens samlede kemikampagne Mad Med Mindre Kemi, som blev lanceret i september 2013. Oplysningerne om pesticidrester heri tager især udgangspunkt i, hvad forbrugeren selv kan gøre for at nedbringe sit indtag mest muligt og samtidig bidrage til at øge efterspørgslen efter afgrøder med så få pesticider som muligt. Aktiviteterne er dermed med til at nedbringe anvendelsen og skabe efterspørgsel efter afgrøder dyrket med færrest mulige pesticider. Mad Med Mindre Kemi har haft stor udbredelse gennem annoncering og via en aktiv Facebook side (55.000 personer "liker" siden). Gennem denne side, er der mulighed for direkte kontakt mellem forbrugere og Fødevestyrelsens fagmedarbejdere og mange forbrugere benytter sig af dette.

Den samlede rapport over Fødevarestyrelsens kontrolresultater 2015 er offentliggjort november 2016.